

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Класичного приватного університету,
голова приймальної комісії
ОГАРЕНКО В.М.
«*фото*» _____ 2014 р.

ПРОГРАМА

фахового випробування

8.01020302

Фізична реабілітація

(шифр)

(назва спеціальності)

освітньо-кваліфікаційний рівень – “ магістр ”

Запоріжжя, 2014

Затверджено на засіданні кафедри фізичної реабілітації,
протокол № 7 від 05 лютого 2014 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради
Інституту здоров'я, спорту і туризму,
протокол № 4 від 05 лютого 2014

Укладачі: проф. Ляхова І.М.
доц. Баришок Т.В.
доц. Статъєв С.І.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА	4
II. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ	5
III. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	16
IV. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	18

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета фахового випробування для вступу на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра є визначення теоретичних знань, умінь та практичних навичок вступників згідно з вимогами до попередньо отриманого освітньо-кваліфікаційного рівня.

Фахове випробування проводиться у формі усного екзамену з дисциплін, знання з яких є базовими для здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра. Відповідь вступники фіксують письмово на аркуші усної відповіді на вступному випробуванні зі штампом. Приймальної комісії. Фахове випробування проводиться за екзаменаційним білетом, який містить три теоретичних питання. Тривалість фахового випробування 1 година.

Вимоги до підготовки вступника:

- сучасні уявлення про основні історичні етапи, напрямки та проблеми розвитку фізичної культури і спорту як органічної частини соціальної системи та загальнолюдської культури;
- базові знання про будову органів, тканин, систем організму, фізіологічні та біохімічні механізми їх функціонування у нормі та під час фізичних навантажень, санітарно-гігієнічні умови, необхідні для нормальної життєдіяльності.
- базові знання з спеціальної педагогічної підготовки з теорії та методики викладання видів спорту.
- володіння методами здійснення реабілітаційних заходів з метою, відновлення функцій організму, досягнення нормального рівня здоров'я, фізичної самостійності та активності, оптимального фізичного стану та кондиції осіб (дітей та дорослих),
- здатність надавати медичну допомогу в екстремальних ситуаціях (травмах, нещасних випадках, стихійних лихах, аваріях, катастрофах тощо).
- здатність використовувати навчально-лабораторне устаткування, спеціальну діагностичну та лікувально-профілактичне обладнання, технічні засоби навчання.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ

Будова тіла людини

Поняття про тканини, органи та системи людини. Будова клітини в залежності від функції, що вона виконує. Епітеліальна, сполучна, м'язова та нервова тканини.

Опорно-руховий апарат

Будова скелету верхніх кінцівок: ключиця, лопатка, плечова кістка, променева кістка, ліктьова кістка, кисть. Плечовий суглоб, ліктьовий суглоб, променевоzap'ястковий суглоб та суглоби кисті

Будова скелету нижніх кінцівок: таз, його кістки, стегнова кістка, наколінник, великогомілкова кістка, малогомілкова кістка, кістки стопи. Кульшовий суглоб, колінний суглоб, гомілковостопний суглоб.

Будова скелету тулуба. Хребтовий стовп. Хребці, грудина, ребра. З'єднання кісток тулуба.

Будова м'язів, що виконують рухи в верхніх кінцівках. М'язи поясу верхньої кінцівки, вільної верхньої кінцівки, рухи, що вони виконують.

Будова м'язів, що виконують рухи в нижніх кінцівках. М'язи поясу нижньої кінцівки, передня та задня група м'язів стегна. Передня, бічна та задня групи м'язів гомілки. М'язи стопи.

Нервова система

Загальний план будови нервової системи людини. Центральна нервова система, головний та спинний мозок. Периферична нервова система. Соматична та вегетативна частини нервової системи. Аналізатори.

Вчення про нутрощі (спланхнологія)

Будова дихальної системи людини. Порожнини носа, гортань, трахея, бронхи, легені. Частки легень, бронхолегеневі сегменти, ацинуси. Плевра.

Будова системи травлення.: порожнина рота, стравохід, шлунок, тонка кишка, дванадцятипала кишка, порожня кишка, клубова кишка, сліпа кишка, ободова кишка, пряма кишка. Підшлункова залоза, печінка, жовчний міхур.

Будова сечової системи. Нирка, сечоводи, сечовий міхур, сечівник. Чоловічі та жіночі зовнішні та внутрішні статеві органи.

Вчення про серце та судини

Загальний план будови серцево-судинної системи людини. Будова серця. Перикард, міокард, ендокард. Передсердя та шлуночки серця, клапани. Два кола кровообігу. Артерії, вени, капіляри. Лімфатична система.

Спортивна морфологія

Класифікація типів статури. Постава, фактори які її визначають. Закономірності перебудови тканини під впливом спортивного навантаження.

Білки.

Значення білків. Прості компоненти білків - амінокислоти. Будова, класифікація і властивості білків. Механізм м'язового скорочення.

Вуглеводи і ліпіди.

Значення вуглеводів та їх класифікація.

Жири, їх класифікація. Властивості жирів. Біологічна роль. Ліпоїди.

Загальні закономірності обміну речовин. Біологічне окислення.

Дві сторони обміну речовин - асиміляція (анаболізм) і дисиміляція (катаболізм). Шляхи утворення АТФ в організмі. Енергопостачання при фізичних навантаженнях.

Обмін вуглеводів.

Травлення вуглеводів у шлунково-кишковому тракті. Гліколіз - аеробне окислення. Цикл трикарбонових кислот. Їх значення при фізичних вправах.

Обмін ліпідів.

Травлення жирів в шлунково-кишковому тракті. Окислення вищих жирних кислот. Зв'язок вуглеводного і ліпідного обміну. Значення для спортивної діяльності.

Катаболізм білків і амінокислот.

Травлення білків в шлунково-кишковому тракті. Використання амінокислот для синтезу білків та фізичної діяльності.

Фізіологія збудливих тканин

Нервово-м'язовий синапс, його будова, властивості, механізм передачі збудження.

Морфофізіологічні властивості поперечно-посмугованої м'язів. Механізм та енергетика м'язового скорочення та розслаблення.

Види та режим м'язового скорочення. Залежність амплітуди скорочення від частоти подразнення. Сила та робота м'язів. Стонлення м'язів.

Фізіологія ЦНС

Рефлекторний принцип діяльності ЦНС. Нервові центри, їх властивості. Механізм стонлення.

Сенсорні системи організму, їх функціональна організація. Аналіз сенсорної інформації на різних рівнях аналізаторної системи. Поняття між сенсорної інформації.

Зорова аналізаторна система. Значення її у формуванні зворотного зв'язку при формуванні довільних рухів.

Моторні рефлекси спинного мозку та стовбура мозку.

Моторна функція мозочка. Координаційні мозочкові проби як критерій оцінки моторної функції ЦНС.

Інтегративна функція ЦНС з організації рухів. Керування локомоцій, функціональна структура довільного руху.

Типи ВНД, їх класифікація, типи ВНД дитини. Перша та друга сигнальні системи людини, класифікація типів відносно сигнальних систем.

Фізіологія системи транспорту кисню

Реакції системи крові на фізичне навантаження (киснева ємкість, гематокрит, рН, гемоконцентрація, осмотичний тиск). Міогенний лейкоцитоз та тромбоцитоз.

Реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження (ЧСС, CO, ХОК).

Реакції серцево-судинної системи на фізичне навантаження (артеріальний тиск, перерозподіл, регіональний кровообіг, та методи дослідження).

Адаптивні реакції дихальної системи на фізичне навантаження та методи дослідження легеневої вентиляції.

Особливості адаптаційної системи транспорту кисню при тренуванні на витривалість.

Анаеробна та аеробна працездатність при циклічних роботах різних зон інтенсивності.

Фізіологія обміну речовин, енергії та терморегуляції.

Вплив фізичного навантаження на обмін речовин та енергії.

Система терморегуляції організму при фізичних навантаженнях та механізми адаптивних реакцій.

Водно-сольовий обмін організму та його регуляція при фізичних навантаженнях.

Загальні закономірності, зміни функціонального стану організму при виконанні м'язової роботи.

Фізичний розвиток. Методи дослідження фізичного розвитку; оцінка результатів дослідження фізичного розвитку.

Характеристика функціонального стану організму спортсмена. Система енергозабезпечення м'язової діяльності людей, які займаються фізичною культурою та спортом: серцево-судина, дихальна; система крові.

Тестування в діагностиці фізичної працездатності. Максимальні тести. Визначення МПК. Субмаксимальний тест PWC-170. Гарвардський степ-тест.

Лікарсько-педагогічні спостереження в процесі тренувальних занять та тренувань.

Методи дослідження, які використовуються при лікарсько-педагогічних спостереженнях.

Тестування в діагностиці функціональної готовності спортсменів: тест С.П. Летунова, функціональні проби, багатofакторна експрес-діагностика проф. С.А. Душаніна.

Методичні засоби відновлення спортивної працездатності; класифікація відбудовних засобів; фізичні засоби відновлення; фармакологічні засоби відновлення; спеціалізоване харчування.

Медичний контроль за дітьми, підлітками, юнаками та дівчатами.

Лікарський контроль за дорослими, які займаються фізичною культурою та спортом. Етапні, поточні та оперативні обстеження.

Передпатологічні та патологічні стани при заняттях спортом.

Втома, перевтома, хронічна перевтома, синдром перетренованості.

Види порушень при нераціональних заняттях спортом.

Особливості управління тренувальним процесом жінок-спортсменок в мікро і мезоциклі.

Онтогенез та філогенез

Поняття про онтогенез та принципи його періодизації. Пренатальний, постнатальний період. Періодизація перинатального онтогенезу. Етапи розвитку плоду.

Загальна характеристика вікових періодів життя людини. Висхідна частина онтогенезу, низхідна частина онтогенезу, теорії старіння.

Особливості розвитку нейроендокринної системи

Вікові особливості розвитку нервової системи та її функцій. Розвиток вищої нервової діяльності у внутрішньочеревний та ранній постнатальний період. Особливості розвитку дошкільнят, школярів та підлітків.

Вікові особливості розвитку локомоторного апарату. Особливості будови м'язів, кісток та суглобів у дітей, дорослих та людей похилого віку.

Вікові особливості ендокринних функцій в онтогенезі. Механізми дії гормонів та їх становлення в онтогенезі. Морфофункціональний розвиток гіпофізу, гіпоталамусу та епіфізу. Щитовидна залоза. Вилочкова залоза. Статевий розвиток дітей та підлітків. Критерії статевої зрілості.

Особливості розвитку кардіореспіраторного апарату

Вікові особливості системи кровообігу. Вікові зміни показників кардіогемодинаміки. Особливості кровообігу плоду. Структурні та

функціональні особливості кровоносних судин в онтогенезі. Особливості регуляції системи кровообігу в різні вікові періоди.

Вікові особливості дихального апарату та його функцій. Поняття про зовнішнє дихання. Легеневі об'єми та вік. Вікові особливості газообміну в легенях, транспорту дихальних газів кров'ю, обмін газів між кров'ю та тканинами. Особливості регуляції дихання у різні вікові періоди.

Особливості травлення та обміну речовин

Вікові особливості процесів травлення. Травлення в пренатальний період. Вікові особливості травлення в ротовій порожнині, у шлунку, кишках. Розвиток травних залоз. Вікові особливості процесу всмоктування.

Вікові особливості обміну речовин. Обмін білків, вуглеводів, жирів, води та мінеральних речовин в онтогенезі.

Морфофункціональні особливості розвитку та функцій сечового апарату. Функціонування обмінних процесів у плоду. Поняття про клубочкову фільтрацію та її зміни в онтогенезі. Зміни в біохімічному складі сечі. Розвиток та інволюція статевих органів. Вікові особливості фертильності. Клімакс та супутні фізіологічні зміни.

Загальна характеристика інвалідності.

Проблема інвалідності на Україні та досвід реабілітації інвалідів за кордоном. Поняття „обмеження життєдіяльності”, "інвалідність", "інвалід". Причини, види, групи інвалідності.

Соціально-правові аспекти реабілітації інвалідів

Сутність та головна мета та правила реабілітації. Соціальна політика у відношенні інвалідів в Україні та за кордоном. Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність установ, що займаються соціальною реабілітацією інвалідів.

Психолого-педагогічна реабілітація інвалідів

Поняття „психологічна реабілітація”, „педагогічна реабілітація” Програма реабілітації.. Вплив темпераменту та віку на формування внутрішньої

картини хвороби. Особливості впливу вроджених і придбаних захворювань, травм на психологічний стан інвалідів.

Психологічні особливості роботи з інвалідами що мають порушення і дефекти опорно-рухового апарата.

Психологічні особливості інвалідів залежно від групи захворювання. Мета, задачі психологічної реабілітації, особливості соціально-психологічної адаптації (ДЦП, ампутації, поліомієліт).

Психологічні особливості роботи з інвалідами що мають порушення інтелекту і психічні захворювання.

Мета, задачі психологічної реабілітації, особливості соціально-психологічної адаптації (олігофренія, епілепсія).

Психологічні особливості роботи з інвалідами що мають порушення слуху.

Мета, задачі психологічної реабілітації, особливості соціально-психологічної адаптації (глухі, ті, хто погано чують, ті, що пізно стали глухими).

Психологічні особливості роботи з інвалідами що мають порушення зору.

Розвиток психіки при порушеннях зору: дефект і компенсація. Мета, задачі психологічної реабілітації, особливості соціально-психологічної адаптації (сліпі, ті, хто погано бачать).

Психологічні особливості роботи з інвалідами що мають порушення роботи внутрішніх органів.

Мета, задачі психологічної реабілітації, особливості соціально-психологічної адаптації (онкохворі, бронхіальна астма, цукровий діабет).

Проблеми сімейного виховання дітей з особливими потребами.

Періоди життєвого циклу сім'ї дитини-інваліда. Типи ролей та міжособистісних взаємовідносин в сім'ї. Типи сприймання батьками хвороби своєї дитини. Суїцид як проблема дитячої інвалідності.

Психологічні особливості інвалідів, які займаються спортом.

Фізичні вправи – як засіб психологічної реабілітації. Мета та задачі фізичної культури та спорту інвалідів. Особливості спортивної діяльності інвалідів. Засоби, методи, форми фізичного виховання інвалідів.

Фізична реабілітація при неврологічних захворюваннях.

Складання реабілітаційної програми при неврологічних захворюваннях.

Види гострих порушень мозкового кровообігу (ГПМК). Характеристика, клінічна картина.

Складові реабілітаційного обстеження при ГПМК.

Обстеження при ГПМК у фізичній реабілітації (методика). Складання реабілітаційної програми.

Засоби фізичної реабілітації та їх використання при відновленні функцій при ГПМК.

Фізична реабілітація при черепно-мозковій травмі.

Черепномозкові травми (ЧМТ). Визначення, клінічні ознаки, види за тяжкістю, функціональні порушення.

Обстеження функціональних порушень при ЧМТ у фізичній реабілітації (тонус, чутливість, сила, координація, мобільність).

Фізична реабілітація при ЧМТ (завдання, засоби, методика).

Фізична реабілітація при церебральному паралічі (ЦП).

ЦП - характеристика захворювання, класифікація, функціональні порушення.

Обстеження дітей хворих на ДЦП, складання реабілітаційної програми.

Фізична реабілітація дітей хворих на ДЦП (в залежності від віку, форми).

Фізична реабілітація у педіатрії.

Дисплазія кульшового суглобу. Характеристика захворювання та фізична реабілітація при ньому (завдання, засоби, методика).

Кривошия. Характеристика захворювання та фізична реабілітація при ньому (завдання, засоби, методика).

Фізична реабілітація при порушеннях та травмах опорно-рухового апарату.

Загальна характеристика травм та порушень опорно-рухового апарату.

Методи обстеження амплітуди руху, м'язової системи (процедура, протипокази, застереження, варіанти результатів тестування скорочувальних і інертних структур.)

Засоби фізичної реабілітації для зменшення болю: характеристика, методика, використання.

Засоби фізичної реабілітації для відновлення амплітуди руху: характеристика, методика, використання.

Засоби фізичної реабілітації для відновлення сили: характеристика, методика, використання.

Сколіоз та порушення постави. Визначення поняття, причини виникнення, форми та стадії захворювання, обстеження, використання засобів фізичної реабілітації та профілактика.

Травми опорно-рухового апарату (перелом, вивих, розрив зв'язок): характеристика, фізична реабілітація (обстеження, завдання, засоби, методика).

Захворювання опорно-рухового апарату (артрит, артроз): характеристика, фізична реабілітація (обстеження, завдання, засоби, методика).

Плоскостопість: характеристика захворювання, фізична реабілітація (обстеження, завдання, засоби, методика)

Фізична реабілітація при порушеннях серцево-судинної системи.

Загальна характеристика порушень діяльності серцево-судинної системи.

Основи фізичної реабілітації при лікуванні серцево-судинних захворюваннях (визначення толерантності до фізичного навантаження, покази, протипокази, засоби фізичної реабілітації).

Ішемічна хвороба серця: характеристика захворювання, причини виникнення, методика реабілітації.

Інфаркт міокарду: характеристика захворювання, причини виникнення, методика реабілітації.

Гіпотонія та гіпертонія. Характеристика, причини виникнення, методика реабілітації.

Фізична реабілітація при порушеннях дихальної системи.

Загальна характеристика порушень діяльності дихальної системи.

Основи фізичної реабілітації при порушенні діяльності дихальної системи (покази, протипокази, обстеження, засоби фізичної реабілітації, методика використання).

Пневмонія : характеристика захворювання, методика реабілітації.

Бронхіт : характеристика захворювання, методика реабілітації.

Бронхіальна астма: виникнення, механізм розвитку, засоби реабілітації.

Фізична реабілітація жінок.

Основні засоби фізичної реабілітації жінок у акушерстві та гінекології.

Періоди вагітності. Фізична активність жінки в різні періоди вагітності.

Підготовка жінки до народження дитини.

Фізична реабілітація у післяпологовому періоді.

Фізична реабілітація при захворюваннях та пошкодженнях нервової системи.

Спинальна травма: синдроми, ознаки травми, правильне транспортування.

Завдання та засоби фізичної реабілітації в гострому періоді спинномозкової травми (СМТ) - контрактури, застійна пневмонія, пролежні.

Засоби фізичної реабілітації для відновлення сили та тонуусу м'язів при СМТ.

Засоби фізичної реабілітації для тренування навичок координації та пересування у візку; тренування навичок самообслуговування, працетерапія.

Засоби фізичної реабілітації для відновлення координації та навички ходьби при СМТ.

Реабілітаційне обстеження при СМТ.

Неврити: види, характеристика захворювання, фізична реабілітація (обстеження, завдання, засоби, методика).

Неврити: види, характеристика захворювання, фізична реабілітація.

Дегенеративно-дистрофічне ураження хребта: характеристика захворювання, фізична реабілітація (обстеження, завдання, засоби, методика).

Фізична реабілітація при захворюваннях обміну речовин.

Ожиріння, цукровий діабет, патологія щитоподібної залози: характеристика захворювань, фізична реабілітація (завдання, засоби, методика)

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

1. Правильність відповідей (правильне, чітке, достатньо глибоке викладення теоретичних понять).
2. Ступінь усвідомлення програмного матеріалу і самостійність міркувань.
3. Новизна навчальної інформації; рівень використання наукових (теоретичних знань).
4. Вміння користуватися засвоєними теоретичними знаннями у повсякденному житті.

Виходячи з розглянутих положень, критерії оцінки такі:

5 (відмінно) – виставляється абітурієнту тоді, коли його відповідь бездоганна за змістом, формою, обсягом. Це означає, що абітурієнт в повній мірі володіє матеріалом, дає бездоганні і глибокі відповіді на поставлені запитання, а також показує знання не лише основної, а й додаткової літератури, першоджерел, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних, галузевих дисциплін, вміє пов'язати вивчений матеріал з реальною дійсністю і доцільно використовує його для аналізу практичних завдань.

4 (добре) – передбачає також високого рівня знань, навичок і вмінь. При цьому відповідь досить повна, логічна, з елементами самостійності, але містить деякі неточності, або пропуски в неосновних питаннях. Можливе слабке знання додаткової літератури, недостатня чіткість в визначенні понять.

3 (задовільно) – передбачає наявність знань лише основної літератури, абітурієнт відповідає по суті питання, і в загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна, неглибока, містить неточності, дає недостатньо правильні формулювання, порушує послідовність викладу

матеріалу, відчуває труднощі, застосовуючи знання при рішенні практичних завдань.

2 (незадовільно) – ставиться, коли абітурієнт не знає значної частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки при висвітленні понять, на додаткові питання відповідає не по суті, робить велику кількість помилок в усній відповіді.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анатомия и спортивная морфология. Программа для студентов ин-тов физ. культуры.-М.: Гос.ком. СССР по физкульт. И спорту, 1986.-31с.
2. Анатомия и физиология детского организма / Под ред. Н.Н. Леонтьевой. - М.: Просвещение, 1975.
3. Анатомия человека :Учебник для институтов физической культуры / Под ред. В.И.Козлова. - М.: Физ-ра и спорт, 1978.- 463с.
4. Анатомия человека: В 2-х томах: Издание 4-е, стереотипное/ Под ред. С.Р.Сапина.- М.: Медицина, 1997.- Т.1.:1997.- 544с., Т.2.:1997.- 560с.
5. Белова А. Н. Нейрореабилитация: руководство для врачей.- М.: Антидор, 2000г.- 568с.
6. Березов Т.Т., Коровкин Б.Ф. Биологическая химия.- М.: Медицина, 1990.- 542 с.
7. Биохимия / Под ред. В.В. Меньшикова, Н.И. Волкова.- М.: Физкультура и спорт, 1986.- 384 с.
8. Биохимия / Под ред. Н.Н. Яковлева.- М.: Физкультура и спорт, 1974.- 344 с.
9. Биохимия мышечной деятельности. Волков Н.И., Несен Е.Н. К.: 2000
10. Вартанян И.А. "Физиология сенсорных систем" СПб, 1999
11. Гері Окамото.Основи фізичної реабілітації // Пер.з англ.-Львів:Галицька видавнича спілка,2002.-294с.
12. Гордон Н. Хроническое утомление и двигательная активность. 1999 - 128с.
13. Еникеев М.И Основы общей и юридической психологии М, 1996
14. Ермолаев М.Е. Биологическая химия: Учеб. пос. - 3-е изд., перераб. и доп.- М.: Медицина, 1983.- 288 с.

15. Ермолаев Ю.А. Возрастная физиология. – М.: Высшая школа, 1985. - 383с.
16. Заболевания сердца и реабилитация // Под редакцией М. Л. Поллона, О. Х. Шмидта. К.: Олимпийская литература. 2000
17. Иваницкий М.Ф. Анатомия человека (с основами динамической и спортивной морфологии): Учеб. пособие для ин-тов физ. культуры.-Изд.5-е перераб. и доп. (Под ред. Никитюка Б.А., Гладышевой А.А., Судзиловского Ф.В.).-М.: Физкультура и спорт, 1985.-544с.
18. Климов Е.А. Основы психологии М, 1997
19. Коляденко Г.І. Анатомія людини: Підручник для студентів природничих спеціальностей вищих педагогічних навчальних закладів. – К.:Либідь, 2001. – 383с.
20. Конфлікт і згода: основи когнітивної теорії конфліктів. Ішмуратов А.Т: Наук. думка, 1996. –
21. Котельников В. П. Раны и их лечение. - М.: Знание, 1991. - 63с.
22. Лікувальна фізкультура та спортивна медицина. – К.: «Здоров'я». 1995. 312с.
23. Людина : Навчальний атлас з анатомії та фізіології. - Львів: БаК, 2000.- 240с.
24. Метаболизм в процессе физической деятельности. 2002. – 228с.
25. Мухін А.І. Фізична реабілітація: Підручник. К.: Олимпийская литература. 2001. – 402с.
26. Никитюк Б.А., Гладышева А.А. Анатомия и спортивная морфология (практикум): Учеб. пособие для ин-тов физ. культуры.-М.: Физкультура и спорт, 1989.-176с.
27. Нормальна фізіологія, ред. В.І Філімонов, Київ, 1994.
28. Олекса А. П. Травматологія і ортопедія. - К.: Вища школа, 1993. - 512с.
29. Основы реабилитации Г.С. Юнашева, К. Реннер. – М.: «Медицина», 1973

30. Основы педагогической конфликтологии. Журавлев В.И.: Рос.пед. агентство 1995
31. Посібник по основам педагогiки i психологiї Белоусов С.А. Запорiжжя, 2000
32. Практикум по конфликтологии. – 2-е изд., перераб. Емельянов С.М. СПб.: Питер, 2001
33. Практическая психология в тестах, или как научиться понищать себя и других. АСТ-ПРЕСС, 1999.-
34. Психология конфликта. Гришина Н.В. СПб.: Питер, 2002.
35. Психология Попов А.А. М.: 2002
36. Рейчал Б. Діамант. Вправи для занять з дітьми: як діяти вдома батькам малих дітей (переклад з англ.)- Львів: видавничий дім «Наутілуc » 2000.-116с.
37. Свиридов О.І. Анатомія людини: Підручник / За ред. проф. І.І. Бобрика.- К.: Вища школа, 2000.-399с.
38. Спортивная морфология: Учеб. для ин-тов физ. культуры. /Под ред. Зациорского В.М.-М.: Физкультура и спорт, 1982.-256с.
39. Строев Е.А. Биологическая химия.- М.: Высш. шк., 1986.- 479 с.
40. Теории личности. Хьелл Л., Зиглер Д. СПб.: Питер, 2002.
41. Гуманян Г.С., Мартиросов Э.Г. Телосложение и спорт.-М.: Физкультура и спорт, 1976.-237с.
42. Физиологическое тестирование спортсменов высокого класса, К.: Олимпийская литература, 1998
43. Физиология человека: В 2-х томах. Учебник. - М.: Медицина. - 1997.
44. Физиология человека: В 3-х томах. 2-е изд. Дополненное и переработанное - М.: Мир. - 1996.
45. Физическая реабилитация / Под ред. И.Ю. Жиликова. – Ростов – на – Дону, 1998. – 605с.
46. Филлипович Ю.Б. Основы биохимии.- 2-е изд., перераб. и доп.- М.: Высш. шк., 1985.- 503 с.

47. Фролькис В.В., Мурадян Х.К. Старение, эволюция и продление жизни. – К.: Наукова думка, 1992. -336с.
48. Филимонов В.И., Бражников А.Н. "Физиология с основами анатомии человека", Запорожье, 2000.
49. Филимонов В.И. Физиологическая характеристика организма плода и детей. – Запорожье, 2002 . -220с.
50. Фізіологія людини та фізіологічні основи фізичної культури: Методичні рекомендації до виконання курсових робіт. Омелянчик Л.О., Степанова Н.В., Гагара В.Ф., Євдокимов Є.І., Запоріжжя, 2003.
51. Хрипкова А.Г. Возрастная физиология. –М.: Просвещение, 1988. – 286с.
52. Хромов Б. М. Вывихи и переломы. - Л.: Мед. изд., 1954.- 200с.
53. Штульман Д. Р., Левин О.С. Неврология.М.:МЕДпресс-информ, 2002.- 784с.